

Kai kurios pastabos dėl šv. Brunono Kverfurtiečio paskutinės misijos

Įvadas

2009-aisiais metais Lietuva šventė Lietuvos vardo paminėjimo Kvedlinburgo Analuose tūkstančio metų sukaktį. Reiktų iš karto pasakyti, kad istoriografijoje 1009-ųjų data buvo žinoma kur kas anksčiau, nei buvo suaktualintas Lietuvos vardo paminėjimas. Paradoksaliai skamba, tačiau 1009-ųjų metų įvykiai daugelį dešimtmečių buvo siejami ne su Lietuva, tačiau su Prūsija, nors Kvedlinburgo Analai mini būtent Lietuvą. Taip atsitiko dėl to, kad daugelis tyrinėtojų iki šiol nelabai nori patikėti, kad misionierius ir misijų arkivyskupas šv. Brunonas Kverfurtietis, kurio vienuoliškas vardas buvo Bonifacijus, galėjo žūti Lietuvoje. Tokio nepasitikėjimo vienas iš argumentų buvo tas, kad, girdi, šv. Brunonas vykęs ne į Lietuvą, bet į Prūsiją. Taip teigiama pasirėmus paties šv. Brunono Kverfurtiečio 1008 metais parašytu laišku Vokietijos karaliui ir imperatoriui Henrikui II. Tad jeigu jau pats misionierius teigęs vykštą į Prūsiją, kaip jis galėjęs žūti Lietuvoje?

Visa XIX a. ir net XX a. I-osios pusės istoriografija neabejojo, kad geriausiu atveju misijų arkivyskupas galėjo žūti Prūsijoje, o blogesniu – dirbtinai suformuotame geografiniame vidurkyje. Esą jeigu Brunonas ir išvykęs iš Prūsijos, tai geriausiu atveju galėjo pasiekti jotvingių žemę. Tokiu būdu Kvedlinburgo Analuose minima Lietuva tapo šalutinė šalimi, tarsi paminėta per klaidą ir netyčia, visą dėmesio krūvį sutelkiant į Prūsiją. Nors dar lenkų istorikas J. Bieniak konstatavo, kad neatmestina šv. Brunono žuvimo Lietuvoje prielaida¹, tačiau iš inercijos tiek lietuviškoji, tiek ir užsienio istoriografija arba vardijo Prūsijos, arba jotvingių žemes. Ryškesnis poslinkis istoriografijoje įvyko tada, kuomet E. Gudavičius taip pat pagrindė misijų arkivyskupo žuvimo Lietuvoje prielaidą².

Kadangi Lietuvos vardo Tūkstantmečio minėjimas buvo aktualizuotas pačios aukščiausios Lietuvos valdžios, šv. Brunono paskutine misija vis labiau susidomėta ir lietuvių istoriografijoje.

¹ B i e n i a k J. Wyprawa misyjna Brunona z Kwerfurtu a problem Selencji, *Acta Baltico-Slavica*, 1969, t. 6, s. 180–190.

² G u d a v i č i u s E. Šv. Brunono misija, *Darbai ir dienos [Acta et commentationes Universitatis Vytauti Magni]*, 1996, nr. 3(12), p. 115–128.

Sakyčiau bene reikšmingiausias ir tikrai gražiai įprasminantis misionieriaus veiklą darbas buvo šaltinių leidinio išleidimas lotynų ir lietuvių kalba³. Todėl dabar kiekvienas besidomintis senąja Lietuvos istorija, gali pasiskaityti pačius šaltinius.

Nepaisant tikrai atliktų didelių darbų lietuvių istoriografijoje tyrinėjant paskutiniąją šv. Brunono misiją, jos geopolitinius, menotyrinius, šaltynotyrinius ir kultūrinius kontekstus⁴, galiausiai sprendžiant žuvimo vietos lokalizacijos klausimą⁵, pasakyti, kad visi taškai jau yra sudėlioti – negalime. Žinoma, labiausiai tyrinėtojus masinantis klausimas tebelieka šv. Brunono žuvimo vietos lokalizacija. Šiuo metu istoriografijoje yra pateiktos šios lokalizacijos vietos (be iš inercijos einančios jotvingių – prūsų vietos):

a) sunkiai lokalizuojamoje Lietuvoje, Lietuvos žemėje prie dabartinės Jatros upės, taigi, dabartinėje Baltarusijos teritorijoje (sekant būtent Kvedlinburgo Analais ir jo sekinais kituose rašytiniuose šaltiniuose)⁶;

b) konkrečioje dabartinės Lietuvos vietoje – Alsos ir Mituvos santakoje (sekant rašytiniuose šaltiniuose Rusios paminėjimu, tačiau *šios* Rusios etimologiją siejant ne su slavų kalba, tačiau su skalvių)⁷;

c) lenkų tyrinėtojas G. Białunskis taip pat pateikia vieną hipotezę, susijusią su Lietuva: esą šv. Brunonas Kverfurtietis žuvęs dešiniajame Nemuno krante į pietryčius nuo Merkinės⁸ (kaip minėta, J. Bieniak konkrečios vietovės Lietuvos teritorijoje neapibrėžė).

Kita lenkiškosios istoriografijos dalis palaiko geografinio vidurkio teoriją. Šiuo metu net oficialiuose turistiniuose arba piligriminiuose maršrutuose yra nurodoma pora vietovių, kurios siejamos su šv. Brunono kankinystės vieta. XI a. šios vietovės greičiausiai buvo apgyvendintos jotvingių⁹.

³ *1009 metai: šv. Brunono Kverfurtiečio misija*, sud. I. Leonavičiūtė, Vilnius, 2006.

⁴ Čia pirmiausia turiu omenyje D. Barono, L. Šinkūnaitės, E. Gudavičiaus ir J. Trilupaitienės darbus: Baronas D. Paskutinė šv. Brunono Kverfurtiečio misija geopolitikos kontekste, *Lietuvos istorijos metraštis. 2001 metai*, Vilnius, 2002, t. 2, p. 5–34. Šinkūnaitė L. Šv. Brunonas Kverfurtietis Pažaislio freskose, Kaunas, 2009, Gudavičius E. Šventojo Brunono mikrohagiografijos klausimas, *Lietuvos istorijos studijos*, 2009, nr. 23, p. 19–34; Trilupaitienė J. Kultūriniai šv. Brunono misijos aspektai, *Kultūrologija*, 2007, nr. 15, p. 10–26.

⁵ Palmaitis L. *Įmintos tūkstantmečio mįslės. Šventasis Brunonas Bonifacas, senovės baltai ir Lietuvos pasienis*, Kaunas, 2009.

⁶ Savukynas B. Nomina propria in causa martyrii S. Brunonis Querfordensis. Etninio identifikavimo provizorinis bandymas, *Tarp istorijos ir būtovės. Studijos prof. Edvardo Gudavičiaus 70-mečiui* (sud. A. Bumblauskas, R. Petrauskas), Vilnius, 1999, p. 13–18. Plg. Gudavičius E. Brunonas Kverfurtietis ir Lietuva, *1009 metai: šv. Brunono Kverfurtiečio misija* p. 55.

⁷ Palmaitis L. *Įmintos tūkstantmečio mįslės*, p. 63–65.

⁸ Białunskis G. Šv. Brunono mirties vieta, *Lietuvos istorijos metraštis. 1997 metai*, Vilnius, 1998, p. 16, 19.

⁹ Viena, garsiausia yra lokalizuojama Gizicko regione, interaktyvus, prieiga prie interneto: <http://gizycko.turystyka.pl/uk/index.php?Menu=8> Šv. Brunonas Kverfurtietis yra paskelbtas Elko vyskupijos Lenkijoje globėju, interaktyvus, prieiga prie interneto: <http://brunon.diecezja.elk.pl/index.php/en.html>

Visos lokalizacinės vietos ieškotos numanant, kad šv. Brunonas Kverfurtietis į paskutinąją savo misijų kelionę išvyko iš Prūsijos, taigi, jis esą judėjo rytų kryptimi. Rytuose lokalizuojama ir pati Rusia, nors, kaip matome iš kalbininko L. Palmaičio darbų, yra bandymų pagrįsti nuomonę, jog Rusia nebūtinai gali reikšti slavišką etnonimą¹⁰. Atsižvelgus į šiuos niuansus, vis tik kyla dar daugybė kitų problemų, susijusių su šv. Brunono veikla Rytų Europoje. Yra sunku net apibrėžti kur driekėsi paties Brunono steigiamą misijų arkivyskupija. Apskritai galbūt per mažai kreipiamas dėmesys į Bruno misijų universalumą, didžiausią dėmesį kreipiant tik į paskutinąją jo vykdytą misiją. Tiesa, ideologinis, arba kitaip tariant imperinis *Renovatio* pamatas šv. Brunono Kverfurtiečio misijose yra pabrėžtas ir aptartas¹¹. Lenkų istoriografija yra sureikšminusi Boleslovo Narsiojo indėlį šv. Brunono misijose, net teigiant, kad vos ne jis nurodinėjo, ką misionierius turėjo daryti¹². Kad šis sureikšminimas jau prigijo užsienio istoriografijoje rodo charakteringas paties Brunono pristatymas viename iš naujausių istoriografinių darbų: vieni švedų istorikai jį pristato jau kaip lenkų arkivyskupą...¹³. Kaip šių problemų nagrinėjimas gali prisidėti prie šv. Brunono paskutinės misijos konteksto atskleidimo, net jo mirties lokalizacijos – kaip tik šiuo straipsniu pabandysime atskleisti. Taigi, šiuo atveju tepabandysime sudėlioti kai kuriuos atspirties taškus, puikiai suvokiant, kad tokių fundamentalių problemų, kurias istoriografija sprendžia jau ne vieną dešimtmetį, vienu ypu čia neišspręsimė.

Bendraeuropinis misijų kontekstas ir *Renovatio* politika

Vienas žymiausių viduramžių krikščioniškųjų misijų tyrinėtojų anglosaksiškosios istoriografijos atstovas I. Woodas, kalbėdamas apie imperatoriaus Otono III vykdytas misijas Naujojoje Europoje, pažymėjo, kad prieš artėjant pirmojo tūkstantmečio pabaigai, kilo didelis

¹⁰ Kol kas šios problematikos nesiimsime nagrinėti, o juo labiau aptarti kilusio lingvistinio ginčo. Apie jį plačiau – P a l m a i t i s L. *Įmintos tūkstantmečio mįslės*, p. 51–53. Tai, reikia pripažinti, ateities darbas. Juolab, kad L. Palmaitis bando kvestionuoti lygšiolinę istoriografiją, aptariančią Rusios etnonimą.

¹¹ Plg. G u d a v i č i u s E. Šv. Brunono misija, p. 115 – 118.

¹² Plg. T y s z k i e w i c z J. Bruno of Querfurt and the Resolutions of the Gniezno Convention of 1000. Facts and Problems, *Quaestiones medii aevi novae, vol. 5: 10th Century Roma, Galia, Germania, Sclavinia*, 2000, p. 201 – 203, 207. Bet čia pat autorius pažymi, esą Brunonas deklaravęs savo nepriklausomybę nuo kitų valdovų, ten pat, p. 206.

¹³ Plg. B l o m k v i s t N., B r i n k S., L i n d k v i s t T. The kongdom of Sweden, *Christianization and the rise of christian monarchy. Scandinavia, Central Europe and Rus c. 900 – 1200* (ed. N. Berend), Cambridge, 2007, p. 182.

krikščioniškųjų misijų bumus. Šis misijų bumus ne veltui tyrinėtojų yra lyginamas su VIII a. pr. misijų bumu, kuris labiausiai palietė frizus, saksus, avarus ir kitas gentis¹⁴.

Imperatorius Otonas III, pagal kilmę pusiau romietis, pusiau graikas, pusiau vokiečių, misijas suprato kaip imperijos atnaujinimo programos sudėtinę dalį. Ši programa istorikų buvo pavadinta *Renovatio imperii Romanurum* vardu¹⁵. Šia programa buvo siekiama, kad aplink imperatorių susivienytų kiti krikščioniški valdovai ir skleidžiant krikščionybę – būtų plečiama imperija.

Geriausiai tokią sampratą buvo įkūnyta Otoną III vaizduojančioje miniatiūroje, kur imperatorius pavaizduotas kaip Dievo vietininkas žemėje ir beveik susitapatinamas su pačiu Dievu (žr. 1 pav.).

Otonas III – *Christomimesis*, Reichenau, Otono III Evangelijų knyga apie 1000 m.

¹⁴ Wood I. *The Missionary Life. Saints and the Evangelisation of Europe 400–1050*, London, 2001, p. 266.

¹⁵ Vienas iš fundamentaliausių darbų, skirtų *Renovatio* politinei programai – Schramm P. E. *Kaizer, Rom und Renovatio Stuchien zur Geschichte des römischen Erneuerungen gedankens von Endl des karolingi schen Reiches bis zum Investiturstreit*, Stuttgart, 1962.

Imperatorius čia pavaizduotas sėdįs soste kaip pats Dievas, gaubiamas dieviškos šviesos – mandorlos. Paties Dievo ranka nusileidžia iš aukštybių ir Otonui uždeda imperatoriaus karūną. Jaunąjį imperatorių supa ne kas kita, o visi keturi evangelistų simboliai. Otonui iš šonų lenkiasi karaliai, o apačioje pavaizduoti dviejų luomų – karių ir dvasininkų – atstovai. Beje, anot kai kurių tyrinėtojų, miniatiūroje pavaizduoti karaliai kaip tik yra vieni tokios kurtos federacijos (šiuolaikiniais terminais tariant) valdovai¹⁶. Iš ties, toks vaidmuo buvo skirtas pirmiesiems Naujosios Europos valdovams, kaip Lenkijos kunigaikščiui Mieško I, vėliau jo sūnui Boleslovui Narsiajam, Vengrijos karaliui Steponui Šventajam. Greičiausiai į politinių – misijinių aspiracijų lauką buvo įtraukta ir Kijevo Rusia. Juk būsimasis pirmasis Magdeburgo arkivyskupas Adalbertas iš pradžių buvo konsekruotas būtent Rusios vyskupu ir buvo vykęs į Kijevą misionieriauti. Tęstinumą čia mes matome būtent šv. Brunono Kverfurtiečio misijinėje veikloje.

Tokią *Renovatio* sampratą tyrinėtojai išvelgia ir Otono III naudotoje titulatūroje bei kituose simboliniuose veiksmuose. Tam yra skirta specialioji literatūra¹⁷, tad čia tik priminsime kai kuriuos svarbesnius, geriausiai *Renovatio* sampratą ir jos ryšį su aukščiau minėta miniatiūra išreiškiančius niansus. Pavyzdžiui Otonas III tuoj po piligriminės kelionės į Gniezną, prisiėmė *Servus Jesu Christi* titulą¹⁸ (neabejotinai apeliuojant į dar popiežiaus Grigaliaus Didžiojo VI a. pab. prisiimtą *servus servorum Dei* titulą), nors beveik tuo pačiu metu jis buvo vadinamas ir *rex regum*¹⁹. Dar iki kelionės į Gniezną, Otonas III atnaujinamos imperijos sostine paskelbė ne Acheną, tačiau Romą, o jo mokytojas Ravenos arkivyskupas Gerbertas buvo paskirtas popiežiumi, prisiėmęs Silvestro II vardą, t. y. taip, kaip Silvestru vadinosi ir Konstantino laikais popiežiavęs Romos vyskupas. Atsižvelgtina į tai, kad visi šie simboliniai įvykiai dėjosi tūkstantmečių sandūroje, kuomet su baime ir viltimi buvo laukiama Antrojo Kristaus atėjimo, t. y. dar ankstyvosios Bažnyčios laikais lauktos Pasaulio pabaigos²⁰. Čia kaip tik gražiai įsikomponuoja tiek Euzebijaus Cezariečio imperijos tapatinimas su *pax Romana*, tiek to paties

¹⁶ Plačiau – F r i e d J. *Oton III i Bolesław Chrobry. Miniatura dedykacyjna z Ewangieliarza z Akwizgranu, zjazd gnieźnieński a królestwa polskie i węgierskie. Analiza ikonograficzna i wnioski historyczne*, Warszawa, 2000, s. 23–68.

¹⁷ Pvz.: S c h r a m P. E. *Kaizer, Rom und Renovatio*, S. 65–66.

¹⁸ Otonas III save vadino ir „servus apostolorum et secundum voluntatem Dei salvatoris Romanorum imperator augustus“, žr. S c h r a m P. E. *Kaizer, Rom und Renovatio*, S. 66.

¹⁹ Toks užrašas randamas ant Otono III antspaudo, žr. F r i e d J. *Oton III i Bolesław Chrobry*, s. 56.

²⁰ D a u m – T h o l l S. E. *Visualizing the Millennium: Eschatological Rhetoric for the Ottonian Court, The Apocalyptic Year 1000. Religious Expectation and Social Change 950–1050* (ed. R. Landes, A. Gow, D. C. Van Meter), Oxford, 2003, p. 230–240; F r i e d J. *Awaiting the End of Time around the Turn of the Year 1000, ten pat*, p. 17–63.

Euzebiejaus Cezariečio aprašytu imperatoriaus Konstantino (kurio imperiją tarėsi atkuriąs Otonas III!) tapatinimu su Karalių Karaliumi, t. y. pačiu Dievu²¹.

Jeigu prie šių simbolinių veiksmų ir titulinų pasažų pridėsime Otonų – Liudolfingų vykdytą realią *Rompolitik* veiklą, matysime, kokio masto buvo pradėtoji *Renovatio* politika ir kaip ją buvo bandoma realizuoti būtent per misijų politiką. Istoriografijoje jau yra aptarta misijų ir politikos suderinimo bei supratimo ryšys tarp valdovo skelbiamų geopolitinių siekių ir krikščionybės plėtros sąlygų bei darbo metodų²². Tiesa, čia esama nemažos painiavos, ypač siekiant išdiferencijuoti bei suklasifikuoti pačias misijas pagal jų darbo metodus²³. Taip pat negalime manyti, kad ir pats Otonas III taikė tuos pačius standartus visiems Naujosios Europos valdovams, kaip būsimiems imperijos sąjungininkams. Jeigu Vengrija ir Lenkija buvo pakylėtos iki reikiamo *amicus imperatoris* lygio, to apie Čekiją negalėtume pasakyti²⁴.

Galiausiai, apibūdinant bendrąją imperijos atnaujinimo horizontą, ypač asmenis, kurie vykdė šią politiką, neturime užmiršti ypatingos Vokietijos dar Otono I Didžiojo įteisintos hercoginių vyskupijų sistemos – *Reichskirchensystem*²⁵. Juk šios sistemos vienoje iš svarbiausių papėdžių matome imperatoriaus *capellani*. Šie *capellani* – artimiausi imperatoriaus dvarui žmonės, taigi, patikimiausi imperijos atnaujinimo programos vykdytojai. Tarp jų matome ir būsimą pagonių arkivyskupą šv. Brunoną Kverfurtietį...

Visa tai įvertinus, darosi aišku kokioje aplinkoje skleidėsi tiek misijų politika pagonių atžvilgiu, tiek ir pačių veikiančių asmenų (pirmiausia šv. Brunono Kverfurtiečio) motyvai. *Renovatio* politikos kontekste aiškėja ir visas misijų universalizmas. Juk per šią išskeltą politinę doktriną buvo bandoma ne tik vienyti imperiją, ją iškeliant virš visų kitų valdžių, tačiau ir vykdyti imperijos Bažnyčios reformą. Tepriminsime, kad vadinamasis Kliuni bažnytinis sąjūdis jau buvo išibėgėjęs, tačiau jį remiantis imperatorius galvojo apie didesnius gaunamus dividendus. Dėl šios priežasties paties imperatoriaus suinteresuotumas naujomis misijomis į dar pagoniškus kraštus yra suprantamas. Visa tai pačias misijas, jų organizavimą bei veiklą pakylėjo iki pačio aukščiausio – imperinio lygio.

²¹ Plg. visą retoriką – Eusebiejus Cezarietis, *Bažnyčios istorija*, Vilnius, 1993, p. 300–319.

²² S u l l i w a n R. E. Early Medieval Missionary activity: a comparative study of Eastern and Western Methods, *Church History*, 1954, no. 23, p. 18–22. Plg. W o o d I. *The Missionary Life*, p. 57–58, 64–65 ir kit. Apibendrinančios pastabos – ten pat, p. 256–258, 265–266.

²³ Apie tai plačiau – Š č a v i n s k a s M. Karinių/prievartinių misijų veiklos metodų problema baltų regione, *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*, Vilnius, 2006, t. 2, p. 5–28.

²⁴ Čekija taip ir negavo arkivyskupijos, plačiau – S o m m e r P., T ř e š t í k D., Ž e m l i č k a J., O p a č i ć Z. Bohemia and Moravia, *Christianization and the rise of christian monarchy. Scandinavia, Central Europe and Rus c. 900 – 1200*, p. 231–232.

²⁵ R e u t e r T. The “imperial Church System” of Ottonian and Salian Rulers: a Reconsideration, *Journal of Ecclesiastical History*, 1982, vol. 33, no. 3, p. 364–367.

Kad Otono III pradėta misijų programa buvo pačio aukščiausio – imperinio lygio, rodo tai, kad imperatorius pats iniciavo ne tik misijas, bet ir misionierių rengimą Naujosios Europos šalims evangelizuoti. Specialiuose, atrinktuose pirmiausia Italijos vienuolynuose buvo rengiami vienuoliai darbui į rytus nuo Elbės upės²⁶. Svarbu pabrėžti tai, *kaip* vienuoliai buvo rengiami misijų darbui. Vienas iš svarbiausių reikalavimų – išmokti vietines kalbas, arba paruošti jas žinančius asmenis – greičiausiai vertėjus. Kitas svarbus reikalavimas – gebėjimas gerai paruošti būsimus konvertitus, juos išmokyti tikėjimo tiesų. Galiausiai – misionieriai turėjo būti mokomi drąsos, pasitikėjimo savimi ir Dievu, nuolankumo ir visų psichologinių įtaigos priemonių, kurios praverčia suklusti abejojančią, svyruojančią žmogų²⁷.

Tiesa, dalis tyrinėtojų minėtą psichologinį pasirengimą, bei psichologines priemones, kurias naudojo misionieriai bando lyginti su dabartinėmis įtaigos formomis, kurias naudoja dabarties misionieriai įvairiuose pasaulio kampeliuose. Neabejotina visas šis lyginimas turi išryškinti žmogaus individualaus apsisprendimo krikštytis, priimti naują religiją motyvus bei siekius. Juk nuo to, kaip įtaigiai pamokslauja misionierius, priklauso klausytojų apsisprendimas. Tiesa, reiktų sutikti, kad viduramžių epochoje buvo kitokios darbo sąlygos, galėjo būti naudojama ir kitokia pamokslų retorika, įtaigūs pavyzdžiai, tačiau bendrosios nuostatos, kaip turi vykti misijų darbas – ko gero mažai pakito.

Atsižvelgdami į išlikusius rašytinius šaltinius (pirmiausia – hagiografinius, po to – į kronikas) galime atsekti svarbiausius misijų darbo komponentus, beje, suformuluotus dar V–VI a., o galbūt ir anksčiau. Geriausiai misijų darbo komponentus sudėliojo popiežius šv. Grigalius Didysis, pradėjęs anglosaksų evangelizaciją²⁸. Svarbiausia – misionieriai turį patraukti pagonis į tikėjimą savo šventumu, dorybingumu, stebuklais, įtaiga, dosnumu ir kitomis lengvai

²⁶ Bruno Querfurtensis, Vita Quinque fratrum eremitarum, *Monumenta Poloniae Historica. Seria nova*, Warszawa, 1973, t. IV, cz. 3, cap. IV, p. 36–39: „*Frater meus, appellare solebat, inter horas beato Benedicto suggerebam, ut in Scauonię partes causa euangelizandi perrexisset, asserens me ipsum in hoc opus esse paratum. Infestus, inquit, locus, et inimica palus hec est. A minimo usque ad summum, quis iam hic non infirmatur? [...] Inperator hoc nimium uult, ut precedas ante eum in regionem Sclauorum; in ea, quam nosti, adhuc stat sententia sua [...] Ergo defluo amne, Rauennam uenit onerata carina, portans iuxta regium latus bonos et malos populum monachorum. Ibi magno et amore Christi uiam Benedicti et Iohannis preparans imperator, omnibus necessariis rite ordinatis, Santos par fratres quibus nullus similis remansit, ultra Alpes in Sclauoniam direxit*“ . Plg. Lenkijos pavyzdį, kur buvo steigiami dukteriniai vienuolynai, susiję su Italijos vienuolynais – D e r w i c h M. *Studia nad początkami monastycyzmu na ziemiach polskich. Pierwsze opactwa i ich funkcje*, *Kwartalnik Historyczny*, 2000, rocz. CVII, no. 2, s. 82–98.

²⁷ Apie tai kalba daugelis hagiografijų bei kronikų, tam skirta ir skaitlinga istoriografija. Paminėtina – S u l l i w a n R. E. Early Medieval Missionary activity, p. 17–35, to paties, The Carolingian missionary theories, *The Catholic Historical review*, 1956, vol. XLII, no. 3, p. 273–295.

²⁸ Tam taip pat skirta skaitlinga istoriografija, paminėtina: M a r k u s A. Gregory the Great and Papal Missionary Strategy, *Studies in Church History. Vol. 6: The Mission of the Church and Propagation of the Faith* (ed. G. J. Cuming), Cambridge, 1970, p. 2–38; M a y r – H a r t i n g H. *The Coming of Christianity to Anglo-Saxon England*, London, 1991.

identifikuojamomis dorybėmis, nešančiomis apčiuopiamą naudą būsimiems konvertitams. Puikiai suvokta, kad jeigu nebus naudos iš naujojo tikėjimo, jeigu naujojo tikėjimo Dievas bus kurčias ir nebylys, tuomet nebus priimtas ir naujasis tikėjimas. O kad naujojo tikėjimo pagrindinius postulatus išgirstų, suprastų ir įvertintų konvertitai, į juos buvo stengiamasis prabilti jiems suprantama kalba.

Kitas svarbus niuansas – tai politinių lyderių palaikymas. Jų žodis, lemiant naujojo tikėjimo priėmimą buvo bene svariausias, todėl misionieriai pirmiausia stengėsi įtikinti atsiversti būtent politinį elitą. Kuomet politinis lyderis (genties vadas, žemės kunigaikštis, jo artimiausi žmonės ir giminaičiai) įtikėdavo ir apsisprendavo priimti naująjį tikėjimą, tuomet jis kartu su misionieriumi stengdavosi pateisinti apsisprendimą ir išryškinti naujojo tikėjimo privalumus savo pavaldiniams. Tepriminsime, kad šv. Brunono Kverfurtiečio paskutinės misijos atveju kaip tik matome genties vado Netimero įtikėjimą ir vėlesnį jo norą sekti misionieriumi²⁹. Žinoma, mes nežinome, ar Otono III paskirtuose misijų centruose buvo organizuojamos „politinės valandėlės“ būsimiems vienuoliams. Galbūt daugeliu atveju vienokius ar kitokius veiksmus misionierius priimdavo jau vietoje, stovėdamas priešais politinį lyderį. Tačiau neatmestina, kad jau misijų centruose misionieriai būdavo supažindinami su vienokiu ar kitokiu misijos scenarijumi. Juk rengiantis misijoms būdavo atidžiai išstudijuojamos hagiografijos ir kitų misionierių patirtis. Dar daugiau, kaip matome iš paties šv. Brunono pavyzdžio (o tyrinėtojas I. Wood jų pristato daugybę) daugelis misionierių patys yra rašę kitų misionierių hagiografijas, taip netiesiogiai prisiliedami prie jau įvykusios misijos, misionieriaus gyvenimo ir kankinystės³⁰. Tad skaitomos ir rašomos hagiografijos šiuo atveju atlikdavo didaktinę funkciją būsimiems misionieriams.

Organizuodamas misijų centrus Italijoje, Otonas III pirmiausia kreipėsi į garsiausias to laikmečio mistikus bei asketus – vienuolius šv. Romualdą bei šv. Nilą. Savo autoritetu šv. Romualdai pavyko į savo pusę patraukti ir būsimus abu pirmuosius baltų misionierius – šv. Adalbertą-Vaitiekų, Prahos vyskupą, ir šv. Brunoną Kverfurtietį, pagonių misijų arkivyskupą. Pirmasis iš jų, palikęs Prahos vyskupiją buvo atvykęs į imperatoriaus dvarą, antrasis jau buvo Otono III *capellani*.

Abu misionieriai gyveno ir buvo ruošiami misijoms tame pačiame šv. Aleksijaus ir šv. Bonifaco vienuolyne Romoje ant Aventino kalvos (įdomumo dėlei galime tik priminti, kad Otonas III savo imperatoriškąjį dvarą taip pat buvo įkūręs ant Aventino kalvos, priešais minėtą

²⁹ Žinoma, tai gali būti hagiografijos stilistinės ar net didaktiškai apdorotos išraiškos formos, sustiprinančios pasakojimo įtaigumą ir tikroviškumą. Plačiau apie hagiografijas – W o o d I. The use and abuse of Latin hagiography, *East and West: Modes of Communication* (ed. E. Chrysos, I. N. Wood), Leiden, 1999, p. 93–109.

³⁰ W o o d I. *The Missionary Life*, p. 25–30, 61–72, 81–83, 86–88, 90, 92–93 ir kit.

vienuolyną). Tame pačiame vienuolyne, taip pat Ravenos bei Monte Kasino vienuolynuose buvo ruošiami misijų darbai ir kiti vienuoliai. Vieni jų vėliau išvyko į Lenkiją (ten žuvus, pats šv. Brunonas parašė jiems skirtą hagiografiją), kiti – į Vengriją. Taigi, užmojai buvo iš ties dideli ir šių užmojų reikšmę suprato ne tik Otonas III, misionieriai, bet ir Naujosios Europos valdovai.

Svarbu pabrėžti tai, kad kai kurių misionierių žūtis, kaip šv. Adalberto–Vaitiekaus Prūsijoje, Penkių brolių Lenkijoje ir t. t., bei paties jaunojo imperatoriaus Otono III mirtis (1002m.) neatbaidė misionierių nuo tolimesnių misijų. Juk 1004 m. Brunonas Magdeburgo arkivyskupo Taginono buvo konsekruotas pagonių arkivyskupu. Nuo to laiko Brunonas ėmė kurti savo misijų arkivyskupiją. Taigi, net ir mirus jaunajam Otonui III, pradėta misijų veikla nebuvo nutraukta. Net prasidėjęs Vokietijos – Lenkijos karas šių misijų nenutraukė. Tačiau vykstant karui, vykdyti misijas tarp Lenkijos, Paelbio ir galbūt Prūsijos, tapo sunkesnis iššūkis. Tad kyla klausimas, kaip šv. Brunonas susidorojo su iškilusiais iššūkiais ir kaip steigė savąją misijų arkivyskupiją?

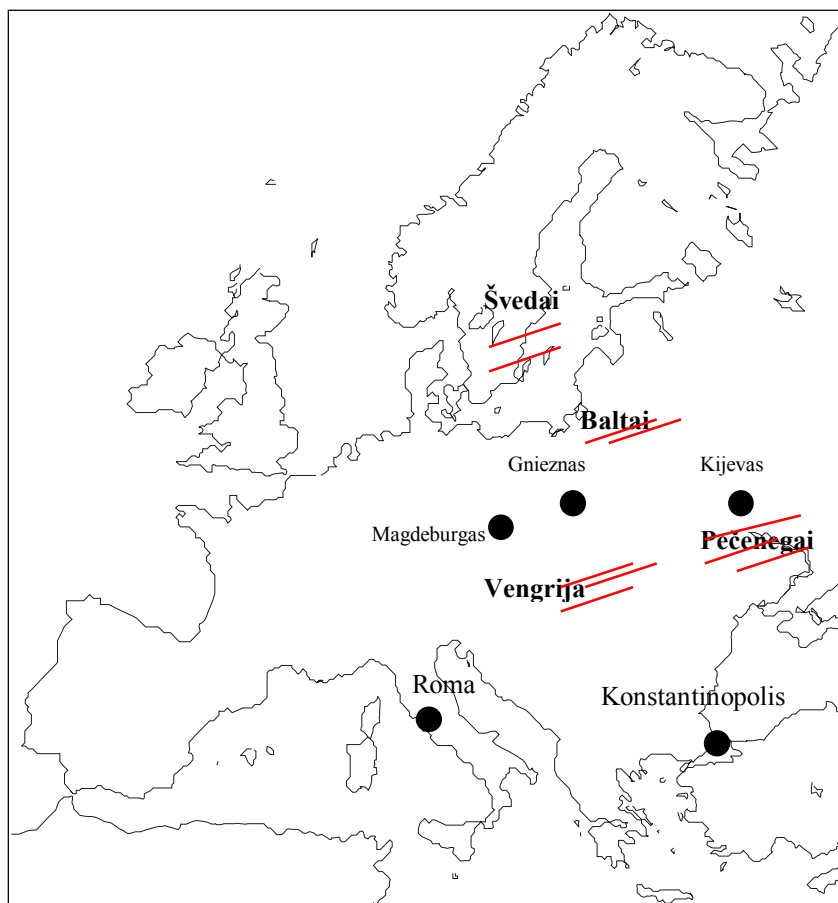
Paribiai šv. Brunono kuriamoje arkivyskupijoje

Tradiciškai šaltiniai, kalbantys apie šv. Brunono Kverfurtiečio misijas ir žūtį yra skirstomi į kelias dideles grupes: saksų versiją, prie kurių priskirtini Kvedlinburgo Analai, Meserburgo vyskupo Titmaro Merserburgiečio Kronika, bei Magdeburgo arkivyskupų darbų knyga; bavarų versija, kurią atstovauja vadinamoji Viperto reliacija; itališkoji versija arba Pero Damiano „Šv. Romualdo gyvenimo“ intarpas apie šv. Brunono kankintę ir akvitaniškoji versija arba Ademaro Šabaniečio Kronika³¹. Visuose šiuose šaltiniuose yra minimi keletas geografinių objektų – pirmiausia Lenkija, Vengrija, Kijevo Rusia, Prūsija bei Lietuva.

Mums žinomi istoriniai šaltiniai, pirmiausia paties šv. Brunono Bonifaco Kverfurtiečio laiškas Vokietijos karaliui (būsimam imperatoriui) Henrikui II gana aiškiai apibrėžia geografinę erdvę, kurioje skleidėsi misionieriaus veikla. Krenta į akis tai, kad Brunonas Kverfurtietis mini bent jau kelis pasienius, arba paribius, kuriuose misionieriavo. Pirmiausia minimas Vengrijos ir Kijevo Rusios pasienis, kur Brunonas evangelizavo taip vadinamus „juoduosius vengrus“. Kaip

³¹ Plačiau – G u d a v i č i u s E. Brunonas Kverfurtietis ir Lietuva, p. 30 – 47. Plg. G u d a v i č i u s E. Šventojo Brunono mikrohagiografijos klausimas, p. 19–33; L e o n a v i č i ū t ė I. Šv. Brunono Kverfurtiečio ciklo šaltiniai, 1009 metai: šv. Brunono Kverfurtiečio misija, p. 212–220.

manoma, „juodųjų vengrų“ teritorija apėmė dalį dabartinės Transilvanijos teritorijos ir pietrytinę dabartinės Vengrijos teritorijos. XI a. pr. tai buvo paribys, kuriuo keliaujant buvo galima pakliūti į Kijevo Rusiją. Antrasis paribys, kurį savo laiške mini misionierius, tai pečenegų žemės. Šios žemės buvo išsidėsčiusios į pietus nuo Kijevo Rusijos. Į ją Brunonas pakliuvo per Kijevo Rusiją, prieš tai pabuvojęs pas kunigaikštį Vladimirą.

Paribiai šv. Brunono Kverfurtiečio kurtoje arkivyskupijoje

Trečioji riba, kurią mini Brunonas Bonifacijus, tai Švedija. Tame pačiame laiške užsimenama, kad jis siuntęs pas švedų karalių misionierius, kad šie jį pakrikštytų. Kadangi ne vienoje laiško vietoje yra minimi pasiuntiniai, vykę arba atvykę iš Švedijos, akivaizdu, kad švedų gyvenamos žemės buvo dar vienas paribys, kurį užgriebė šv. Brunono veikla. Tyrinėtojai mano, kad Brunono siųstasis vyskupas galėjo krikštyti karalių Olafą Skärtkonungą³². Apie kitus paribius Brunonas daugiau neužsiminė, tačiau saksų versijos Kvedlinburgo Analai mini dar

³² Blomkvist N., Brink S., Lindkvist T. The kingdom of Sweden, *Christianization and the rise of christian monarchy. Scandinavia, Central Europe and Rus c. 900–1200*, p. 182.

vieną paribį – Rusios ir Lietuvos, kurioje ir žuvęs misionierius. Taigi, remiantis šiais Analais galime kalbėti ne apie Prūsiją, tačiau apie Rusios ir Lietuvos paribį. Tokiu būdu mes matome mažiausiai keturis paribių, kuriuose skleidėsi šv. Brunono misijos (žr. žemėlapi).

Tiesa, nelabai aišku kokį plotą turėjo apimti paties šv. Brunono misijinė arkivyskupija. Arkivyskupo *pallium* Brunonas Kverfurtietis gavo 1004 m., t. y. tada, kai jau egzistavo tiek Gniezno, tiek ir Vengrijos (vėliau pavadinta Estergomo) arkivyskupijos. Tai, beje, įsidėmėtina. Šalia Gniezno ir Vengrijos arkivyskupijų į rytus nuo Elbės driekėsi ir Magdeburgo arkivyskupija. Tai, kad Brunonas savo aktyviausias misijas vykdė tarp „juodųjų“ vengrų (lokalizuojamų dabartinės Vengrijos pietuose (?), pačenegų, Kijevo Rusioje, o galiausiai *in confinio Rusciae et Lituae*, verčia manyti, kad šis didžiulis plotas ir buvo pagrindinis Brunono misijų veiklos arealas. Istoriografijoje yra bandymų įrodyti, esą Brunonas užėmęs Galo Anonimo minimos paslaptingos antros arkivyskupijos, įsteigtos Boleslovo Narsiojo, sostą (esą ji buvo steigiamą Paelbio žemėms christianizuoti)³³. Bet Galas Anonimas rašė jau XII a. Apskritai visi kronikininko pasazai apie lenkams paklūstančius prūsus (ir, beje, jotvingius), arba lenkų misionierių veiklą Prūsijoje greičiau reiktų vertinti kaip siekiamybę ir Lenkijos valdovų geopolitines pretenzijas į šį kraštą. Antra vertus šv. Brunonas save suvokė kaip „*cuius sancta persuasione episcopus sum, qui de sancto Petro evangelium Christi gentibus porto*“³⁴, t. y. atskaitingu tik Apaštalų Sostui, todėl nėra jokio pagrindo manyti, kad būdamas pagonių arkivyskupu, užėmė ne jam priklaususios arkivyskupijos sostą. Trečia, toks Brunono suinteresuotumas vykdyti misijas paribiuose (kaip mums dabar jie atrodo), rodo tai, kad tokio aukšto rango dignitorius turėjo paisyti kitų arkivyskupų interesų ir įtakos sferų. Tiksliau Brunonas negalėjo pažeisti kitų arkivyskupų ir vyskupų subordinacijos vienos ar kitos teritorijos atžvilgiu. Jeigu Prūsija buvo Gniezno arkivyskupo ar jam pavaldaus sufragano įtakos zonoje, Brunonas vargu ar galėjo kištis į svetimus reikalus, todėl joje ir neužsibuvo.

Atsižvelgtina į tai, kad Brunonas buvo iššventintas į pagonių arkivyskopus ir iš paties popiežiaus buvo gavęs palijų, t. y. leidimą steigti vyskupijas ir konsekruoti vyskopus. Tiksliau tariant buvo gauta pati aukščiausia sankcija. Kadangi Brunono iššventinimą į arkivyskopus rėmė ir pats Vokietijos karalius Henrikas II, Brunonas gavo palaikymą ir iš pasaulietinės valdžios. Tad Brunonas užsitikrino abiejų valdžių palankumą pačiu aukščiausiu lygiu. Tad ir misijos tarp pagonių buvo ne šiaip sau misijos, tačiau misijinės arkivyskupijos kūrimo darbas. Tad Brunonas

³³ C y w i ń s k i P. M. A. Druga metropolia Bolesława Chrobrego, *Kwartalnik Historyczny*, 2001, rocz. CVIII, no. 4, s. 5, 8–14.

³⁴ Brunonis Querfurtensis epistola ad Henricum Regem, p. 101. Plačiau apie tai – W e n s k u s R. *Studien zur Historisch-Politischen Gedankenwelt Bruns von Querfurt*, Münster-Köln, 1956, S. 142–143.

tarp pagonių ne tik skleidė Evangelijos šviesą, tačiau lygiagrečiai steigė savo arkivyskupiją. Kad darbas iki jo žuvimo buvo įpusėjęs, rodo konsekruoti vyskupai Švedijai³⁵ ir pečenegams³⁶. Taigi, dviem paribiams jau buvo išventinti vyskupai, įsteigtos misijų vyskupijos. Į Švediją Brunonas siuntė vyskupą su vienuoliais krikštyti karaliaus. Į pečenegų žemę keliavo pats Brunonas, vėliau ten siuntęs savo vyskupą tęsti pradėto darbo. Visų šių darbų jis negalėjo atlikti tose žemėse, kurios buvo subordinuotos kitam arkivyskupui ar jo sufraganui.

Kuomet Brunonas rašė laišką Vokietijos karaliui Henrikui II, vyko jau minėtas karas tarp Vokietijos ir Lenkijos. Dėl šios priežasties lenkiškoji istoriografija aiškina, kad laiškas buvo skirtas sutaikinti abi kariaujančias puses³⁷. To neatmetant, vis tik laiškas labiau primena tarpinę ataskaitą karaliui Henrikui II, nei tarpininkavimą tarp kariaujančių pusių. Juk Brunonas gana išsamiai aprašo, kokie darbai, steigiant arkivyskupiją ir vykdant misijas, jau yra nuveikti.

Štai tokiaame kontekste Brunonas savo laiške rašė, kad, prašomas Lenkijos kunigaikščio Boleslovo Narsiojo, ketinąs vykti į Prūsiją. Vykstant karui, pats Brunonas puikiai suvokė, kad ketinimas vykti į Prūsiją – daugiau ateities projekcija, nei įmanoma galimybė. Pačiame laiške jis užsimena, kad Boleslovas Narsusis dėl karo negalys jam padėti vykdyti misijas Prūsijoje³⁸. Jeigu nėra galimybių, tai kodėl Brunonas turėjo vykti į Prūsiją? Ar čia būta tik Brunono užsispyrimo būtinai patenkinti Boleslovo Narsiojo siekius evangelizuoti prūsus, tuo pačiu ir sekti nuo prūsų žuvusio šv. Adalberto–Vaitiekaus pėdomis?

Bet kodėl dauguma šaltinių, nors ir mini Prūsiją, tačiau nieko neužsimena, kad tenai misionierius apaštalaute? Antai Petras Damianis užsiminęs, kad Brunonas atvykęs ten, kur žmonės pažinojo nukankintą šv. Adalbertą – Vaitiekų, todėl su Brunonu buvo atsargesni³⁹. Tačiau čia pat užsiminė, kad Brunonas patraukė pas „rusų karalių“, t. y. pačioje Prūsijoje Brunonas nepasiliko⁴⁰. Vipertas, pateikdamas savąją Brunono kankinystės versiją, taip pat užsimena, kad misionierius įžengė į visai kitą žemę, taigi vėl konstatuoja faktą, kad Brunonas

³⁵ Brunonis Querfurtensis epistola ad Henricum Regem//Pomniki dziejowe Polski, ed. J. Karwasińska, Warszawa, 1973, ser. II, t. IV, cz. 3, s. 105: „*Inter hec non lateat regem, quia episcopus noster quem cum egregio monarcho quem nostris Rodberto [...]*“.

³⁶ Ten pat, s. 100: „*Ita, sicut iussit mirabilis Deus [...] quinque menses in eo populo stetimus, tres partes circuiuimus, quartam non tetigimus, de qua meliorum nuntii ad nos uenerunt [...] Hac ratione perueni ad senioreem Ruzorum, qui satisfaciens propter Deum, dedit obsidem filium, consecrauimusque nos episcopum de nostris quem simul cum filio posuit in terrę medium*“.

³⁷ Plg. T y s z k i e w i c z J. Bruno of Querfurt and the Resolutions of the Gniezno Convention of 1000, p. 207.

³⁸ Brunonis Querfurtensis epistola ad Henricum Regem, s. 103: „*Primum senior Boleszlauo qui uiribus animi et corporis consolari me ad conuertendos Pruzos uoluit, et nulli pecunie ad hos parcere decreuit [...] iuuare me in euangelio nec uacat, nes ualet*“.

³⁹ Petri Damiani, Vita beati Romualdi//1009 metai: šv. Brunono Kverfurtiečio misija, p. 192–197: „*Illi uero timentes ne, sicut post martirium beati Adalberti [...] longo tempore a beato viro manus artificiosa malitia reprimunt, et cupidissimo mori, nolentes eus occidere, crudeliter parcut*“.

⁴⁰ Ten pat: „*Cumque ad regem Russorum [...]*“.

Prūsijoje nepasiliko (tiesa, čia nelabai aišku, ar vienoje vietoje pavartotas žodis *provincia* vėliau reiškė tą pačią *patriam* ar pastarasis žodis jau reiškė kitą teritoriją)⁴¹. Galiausiai Kvedlinburgo Analai įvardija šį dar vieną mums svarbų paribį kaip Rusios ir Lietuvos paribį.

Taigi turime keturis paribius, kuriuose skleidėsi Brunono misijos ir Brunono arkivyskupijos steigimas. Kas įdomiausia, visi šie paribiai turi sąsajų su Kijevo Rusia, tiksliau šie paribiai supo Kijevo Rusiją iš kelių pusių – vakarų („juodųjų vengrų“ paribys), šiaurės (švedų paribys), pietų – (pečenegų paribys) ir galiausiai Rusios – Lietuvos paribys. Iš to galime atsargiai galvoti, kad Brunono steigiamos arkivyskupijos šerdimi arba epicentru turėjo tapti Kijevo Rusia ir jos pakraščiai. Ne veltui Petras Damianis užsiminė apie *Russiana gloriatur ecclesia*, greičiausiai turėdamas omenyje Kijevo Rusijoje ir jos paribiuose veikusią lotynų apeigų Bažnyčią. Mes savo ruožtu tepriminsime, kad Kijevo Rusia ne pirmą kartą buvo įtraukiama į lotyniškų apeigų Bažnyčios erdvę. Kaip minėta, dar X a. 7 dešimtmetyje būsimasis pirmasis Magdeburgo arkivyskupas Adalbertas buvo išventintas Rusios vyskupu, tenai vykdė misijas.

Visa tai verčia galvoti, kad šv. Brunonas Kverfurtietis turėjo pratęsti ne tik šv. Vaitiekaus darbą, tačiau ir pirmojo Magdeburgo arkivyskupo veiklą Kijevo Rusijoje. Juk Brunono Kverfurtiečio veiklą rėmė pats Vokietijos karalius Henrikas II (be jo leidimo vargu ar Brunonas buvo išventintas pagonių arkivyskupu). Ir visiškai neatmestina, kad Brunono išventinimas į pagonių arkivyskopus reiškė naują etapą, siekiantį įtraukti bent jau dalį Kijevo Rusios į Vakarų Bažnyčios orbitą (tepriminsiu, kad didysis Bažnyčios skilimas dar nebuvo įvykęs). Šalia Kijevo Rusios buvo daug įvairių pagonių genčių, tarp jų – baltų. Visų jų Brunonas ir turėjo tapti misijų arkivyskupu.

Įdomu kaip šv. Brunonas Kverfurtietis apibrėžė liutičių – Paelbio slavų genčių – evangelizavimo subordinaciją. Kalbėdamas apie liutičių evangelizaciją, misionierius aiškiai pasako, kad jų christianizacija – Henriko II reikalas. Kad šis reikalas vyktų sėkmingiau – siūlyta į pagalbą pasitelkti ir Lenkijos kunigaikštį Boleslovą Narsujį⁴². Kadangi kitoje vietoje pakartota, kad abu valdovai turį rūpintis liutičių ir prūsų atvertumu⁴³, jų įtakos sferai ar galimai

⁴¹ Viperto reliacija, ten pat, p. 186–187: „[...] et illum secutus fui in paganorum provincia, quae nuncupatur Pruscia. [...] Quando patriam intravimus statim ante regem ducti fuimus“.

⁴² Brunonis Querfurtensis epistola ad Henricum Regem, s. 103–105: „Rursum cum Liutici pagani sint [...] hos tales propter christianismum glorioso certamine debellare, quod est iubente euangelio compellere intrare. [...] noster hic Boleslao uos securum facit, quia in aeternum non debet dimitter, quin in expugnandis paganis semper debet uos diligentissime adiuuare, et in omnibus libenter seruire“.

⁴³ Ten pat, s. 106: „Vos uero quicquid in Liuticis et Pruzis conuertendis consilii uel auxilli potestis dare [...]“.

subordinacijai priklausė ir minėti kraštai. Todėl natūralu, kad šv. Brunonas nevykdė misijas ten, kur jam nepriklausė jų vykdyti⁴⁴.

Galimų išvadų vietoje

Nesiimant duoti pilnų atsakymų, atkreiptinas dėmesys į tai, kaip savo arkivyskupijos steigimo darbą suvokė pats Brunonas Kverfurtietis. Jis save laikė pavaldžiu tiesiogiai Apaštalu Sostui. Visas vykdytas šv. Brunono Kverfurtiečio misijas pirmiausia turėtume suvokti kaip arkivyskupijos steigimo darbą, įskaitant ir paskutiniąją, o ne vien tik kaip betikslį misionieriaus „blaškymąsi“ tai Vengrijos pietuose, tai Kijevo Rusioje tarp pečenegų, tai galiausiai *in confinio Rusciae et Lituae*. Taigi jis vykdė misijas ten, kur manė esant reikalinga jas vykdyti steigiant arkivyskupiją. Antra, misijinės arkivyskupijos steigimo darbas turėjo vykti nepažeidžiant kitų arkivyskupų ir vyskupų, bei juos remiančių politinių lyderių, t. y. valdovų teises bei subordinacijos vienių ar kitų žemių atžvilgiu. Pagaliau savo paties laiške Brunonas užsimena, kad Boleslovas Narsusis, dėl vykusio karo tarp lenkų ir vokiečių, negalėjo remti jo misijos Prūsijoje. Tad atsakant į klausimą, kodėl Brunonas nevykdė misijas Prūsijoje, galimi visi aukščiau nusakyti argumentai. Tad šaltiniuose minima Brunono kelionė į „rusų karaliaus“ žemes rodo akivaizdžią kryptį, nutolimą nuo Prūsijos. Tai turint omenyje, kiek įmanomas Jotvingių žemės, kaip geografinio vidurkio apibūdinimas, lokalizuojant šv. Brunono žuvimo vietą? Iš ties, juk mes visiškai nieko nežinome, kiek laiko šv. Brunonas keliavo pas šį „rusų karalių“.

Kita problema susijusi su pačios Rusios lokalizacija. Žinoma, kad epicentras buvo Kijevas, tačiau tiksliai nežinoma, kur baigėsi Kijevo kunigaikščių žemės šiaurės vakarinėje teritorijoje, t. y. maždaug ten, kur vėliau lokalizuojama Lietuvos žemė. Taigi, tiksliai nežinoma, kur buvo ir pati Lietuva. Vienas žymiausių lenkų tyrinėtojų H. Łowmianskis Lietuvą XIII a. lokalizavo dabartinės Lietuvos pietrytinėje dalyje. Ar ir XI a. pr. to meto Lietuva buvo toje pačioje arba artimoje vietoje – lieka atviras klausimas.

⁴⁴ Įrodinėjimas, esą Lenkija buvo Brunono misijų epicentras vargu ar pagrįstas (žr. T y s z k i e w i c z J. Bruno of Querfurt and the Resolutions of the Gniezno Convention of 1000, p. 194, 201). Juk Lenkijos christianizacijai buvo įkurta Gniezno arkivyskupija. Kita vertus, nereikia maišyti dukterinių benediktinų vienuolynų steigimo ir misijų Lenkijoje su tomis, kuriomis vykdė šv. Brunonas, steigdamas savo arkivyskupiją. Visai kitas reikalas, jog tiek į Lenkiją, tiek į Brunono steigiamą arkivyskupiją buvo siunčiami vienuoliai iš tų pačių misijų rengimo centrų Italijoje ar imperijoje.

Galiausiai Perto Damiano minimas „rusų karalius“ ir *Russiana gloriatur ecclesia*, kaip parodė istoriko D. Barono tyrinėjimai, reiškė ne prūsų maišymą su rusais⁴⁵. Apskritai reiktų sutikti, kad visi šaltiniai, kalbantys apie misionieriaus mirtį, kalba apie vieną ir tą pačią vietovę. Taigi neatmestina prielaida, kad *Rex russorum* galėjo reikšti ne „rusų“ karalių, gyvenusių Lietuvoje, kuris buvo ne tiek Kijevo Rusios geopolitinės įtakos sferoje (kaip spėja kai kurie istorikai, jų tarpe ir pats D. Baronas), tačiau genties vadą, gyvenusį Lietuvoje, tokiu „karaliumi“ paverstu dėl geriau žinomo Rusios pavadinimo. Geriau žinota dėl to, kad Brunono Kverfurtiečio kurtos arkivyskupijos šerdimi ko gero buvo pati Kijevo Rusia. Visa tai sustiprina prielaidą, kad Brunonas iš tiesų galėjo vykdyti misijas Lietuvoje ir žūti Lietuvos ir Rusios pasienyje.

Dabar tik galime spėlioti, kokiomis vietovėmis driekėsi paskutinė misionieriaus kelionė. Jeigu manytume, kad jis buvo atvykęs į Prūsiją, minimą *in confinio Rusciae et Lituae* buvo galima pasiekti einant tik rytų kryptimi. Todėl Kvedlinburgo Analai neatsitiktinai mini Lietuvą.

Lietuvos Bažnyčia 2009-uosius buvo paskelbusi Evangelijos žinios Tūkstantmečiui Lietuvai jubiliejniais metais. Prieš tūkstantį metų Kvedlinburgo Analuose minimas paribys šv. Brunono Kverfurtiečio dėka buvo įtrauktas į kuriamą naują arkivyskupiją, steigtą pagonių gentims evangelizuoti. Per šią arkivyskupiją visi kraštai turėjo būti įtraukti į Naująją Europą. Naujosios Europos valdovai su krikščionybe gavo labai daug: ne tik pirmuosius miestus, pinigus (monetizaciją) mūro statybą ir kitus ekonominius pagrindus tolimesnei valdomų kraštų gerovei, bet ir kultūros lobius, raštiją, politinę sąrangą. Šių dalykų įvertinimas dar labiau įprasmina visą jubiliejų ir jo reikšmę šiandienai.

⁴⁵ B a r o n a s D. Paskutinė šv. Brunono Kverfurtiečio misija geopolitikos kontekste, p. 5–34.